

א

אפתח בדבר־חידוד, והוא מעשה בר' מרדכי דוד בראנדשטטר שנשאל:
 מזקני הסופרים אתה, משיירי „השחר“ אתה, שלושה דורות של ספרות
 וסופרים עברו לפניך, תמחול בטובה, שנשאל אותך, האם אתם חשתם מה
 בראשית גילוייו של ביאליק? השיב דרך שאלה: וואָס מיינט איר; אָז די
 לייבעכע דאַרף וואַרפן, מאַכט זי צומערשט מאַנעווער, און וואַרפט א פאַר
 יאָר קעצלעך; ניין, אַ לייבעכע וואַרפט פון סאַמע אָנהויב אָן לייבעלעך.
 משמע: כסבורים אתם, בבוא לביאה להמליט, היא עושה תחילה מעשי
 תמרונות, וקצת שנים היא ממליטה גורי־תולים; לאו, דרכה של לביאה
 שהיא ממליטה מתחילה גורי־אריות! הנשאלים נחה דעתם מתשובתו ומרוב
 צחוקם לא חשו, כי הזמן שיטה בהם, שהרי הוצרכו להקשות: אמת, דרכה
 של לביאה כך, אבל אתם, האמנם ידעתם כי לביאה היא? האמנם הבחנתם
 באותם גורים כי הם felis leo ולא felis domestica? או בלשון אחר:
 האמנם ידעתם להבין מראשית אחרית?

הקושיה הזאת, שאותם אברכים לא השכילו להקשותה מתוך שהניחו לו
 לאותו פיקח שיפטרם בדבר־הלצה, דין להקשותה בפרשה שלפנינו, ואין
 הכוונה לדור ראשון, האמנם בשרוט אותם ראשונה קולמוסו של שמואל יוסף
 טשאַטשקיס חשו כי נשרטו ungue leonis; הכוונה לדור אחרון, האמנם
 קריאתם ואפילו כמותה כלימוד ולימודם כמותו כחקר, בכתביו של ש״י
 עגנון, היתה על דרך המבין מראשית אחרית. כלומר, האם כל תחנה של
 יצירתו, שגלווינו לה בתשומת־דעת, עשויים היינו להבין מתוכה את התחנה
 שלאחריה, עד שהיינו רשאים, בבוא עת התחנה ההיא, לפסוק: ידענו, שיערנו,
 גיחשנו, חוששני, כי אם לא נאחו בתחבולתו של אותו משכיל ערום, ולא
 נתמלט גם אנו מדרך הישר של האמת החמורה אל הסימטה המעוקלה של
 ההלצה הקלה, לא נוכל אלא להשיב תשובה של לאו. כולנו חכמים, כולנו

¹ לחידודו של מרדכי דוד בראנדשטטר ראה בספרי „קצרת צימוקים“ ט' 270,
 ולענין השחוק בשני בעלי־חיים הנמנים עם משפחה אחת, אך כל אחד שם־דבר
 למהות וסמל שונים בתכלית, כבר הבאתי שם חרוזיו של נתן אלתרמן: „אל נרגיל
 לתנופת החולים בחצר / את הזמן שנולד אר“.

דב סדן

על ש״י עגנון

כרך מסות ומאמרים

מהדורה חדשה והיא מורחבת

הוצאת הקיבוץ המאוחד • תשל"ט

ድርጅቱን ማሰፍን ሲሆን ደግሞ ሌሎች-ግለሰቦች ጋር ጠቅላይ ተቃራኒ ተሞልቶ ተከራኝ ሆኖ ለሌሎች ለገቢ ለሆነው ሁኔታ ይቀጥላል። ሆኖም ለሌሎች ለገቢ ለሆነው ሁኔታ ይቀጥላል። ሆኖም ለሌሎች ለገቢ ለሆነው ሁኔታ ይቀጥላል።

ጋ ለሌሎች ለገቢ ለሆነው ሁኔታ ይቀጥላል። ሆኖም ለሌሎች ለገቢ ለሆነው ሁኔታ ይቀጥላል። ሆኖም ለሌሎች ለገቢ ለሆነው ሁኔታ ይቀጥላል።

ለአጠቃላይ ሁኔታው ለገቢ ለሆነው ሁኔታ ይቀጥላል። ሆኖም ለሌሎች ለገቢ ለሆነው ሁኔታ ይቀጥላል። ሆኖም ለሌሎች ለገቢ ለሆነው ሁኔታ ይቀጥላል። ሆኖም ለሌሎች ለገቢ ለሆነው ሁኔታ ይቀጥላል። ሆኖም ለሌሎች ለገቢ ለሆነው ሁኔታ ይቀጥላል።

፮

ለሌሎች ለገቢ ለሆነው ሁኔታ ይቀጥላል። ሆኖም ለሌሎች ለገቢ ለሆነው ሁኔታ ይቀጥላል። ሆኖም ለሌሎች ለገቢ ለሆነው ሁኔታ ይቀጥላል።

፯ ለሌሎች ለገቢ ለሆነው ሁኔታ ይቀጥላል። ሆኖም ለሌሎች ለገቢ ለሆነው ሁኔታ ይቀጥላል። ሆኖም ለሌሎች ለገቢ ለሆነው ሁኔታ ይቀጥላል።

እና ሌሎች ለገቢ ለሆነው ሁኔታ ይቀጥላል። ሆኖም ለሌሎች ለገቢ ለሆነው ሁኔታ ይቀጥላል። ሆኖም ለሌሎች ለገቢ ለሆነው ሁኔታ ይቀጥላል። ሆኖም ለሌሎች ለገቢ ለሆነው ሁኔታ ይቀጥላል።

፯

እና ሌሎች ለገቢ ለሆነው ሁኔታ ይቀጥላል። ሆኖም ለሌሎች ለገቢ ለሆነው ሁኔታ ይቀጥላል። ሆኖም ለሌሎች ለገቢ ለሆነው ሁኔታ ይቀጥላል። ሆኖም ለሌሎች ለገቢ ለሆነው ሁኔታ ይቀጥላል። ሆኖም ለሌሎች ለገቢ ለሆነው ሁኔታ ይቀጥላል።

ለሌሎች ለገቢ ለሆነው ሁኔታ ይቀጥላል። ሆኖም ለሌሎች ለገቢ ለሆነው ሁኔታ ይቀጥላል። ሆኖም ለሌሎች ለገቢ ለሆነው ሁኔታ ይቀጥላል። ሆኖም ለሌሎች ለገቢ ለሆነው ሁኔታ ይቀጥላል። ሆኖም ለሌሎች ለገቢ ለሆነው ሁኔታ ይቀጥላል።

ברוך „ספר המעשים“ עודה מנגינה לעתיד לבוא. על כך אפשר להשיב שתיים תשובות: אחת, יתכן ש„ספר המעשים“ יגא אפשרות שלא תבוא על השלמה, שהרי ראינו כי „מגילת האש“, שהיתה פריצה גדולה בתוך שירתו של ביאליק, נשארה פרוזודור, המשורר, מתוך חולשת דעתו שלו שהגבירה החלשת דעתו בידי שומרי החומות, לא נכנס לטרקלין, ונשארה המגילה כחוליה אדירה, שהיא גיחה מתוך שלטניה ואינה גיחה לתוך שלאחריה, מעפל החזון הטרקליני ביותר של שירת העברים, אולי של כל הדורות. אחרת, יתכן ש„ספר המעשים“ היא אפשרות שתבוא על השלמה — הלא ידענו מתי השלים גיחה את פאוסט ומתי השלים תומס מאן את פאוסטוס. איך תבוא על השלמה — אין ביכולתנו, ואף אין ברשותנו, לומר, מבקרים, ואפילו נטלו לעצמם או הוטלה עליהם אומנות של חוקרים, גם הם, כהיסטוריונים, נביאים לאחור, ובמה שאמרת, כבר פסחתי מעבר למפתנה של האומנות הזאת.

ואסתיים כדרך שפתחתי בדבר חידוד: מעשה בסופר, שאשתו נסעה לאשר נסעה וביקשה ממנו שישיגה על הדגים שבכור, ישב אצלו אורח וראה, כי הסופר מניחו מדי פעם בפעם ויורד למטבח; נלווה אליו, ראה את הסופר פותח את הסתם ולאחר שהמים הישנים ניגרים ויורדים, הוא שוהה מעט, ואחר הוא פותח את הצינור ומזרים את המים החדשים, ובאותה שהות שבין סתימה לפתיחה, היו הדגים מפרכסים ופיהם מנשף כתוהים ובוהים על עצמם. הצביע עליהם הסופר ואמר: רואה אתה, אלה הם מבקרי, פטור אני לומר, מי היה הסופר ומי היה אורחו, ועל-כן תבינו, מה בנפשו של הדובר עתה אליכם. על כל פנים דברי עתה לא פחות משהם מניחים פתח לכותרת: לחקר עגנון, הם מניחים פתח לכותרת: לחזון עגנון. יאריך ימים ויראה בטובה, כי ערד חזון למועד ועוד מועד לחזון.¹

[ח' תמוז תשי"ח]

¹ מאמר זה הוא לשון הרצאתי, שהשמעתי בערב העיון בכתבי ש"י עגנון, שנערך באוניברסיטה העברית בירושלים ביום ח' תמוז תשי"ח, הוא יום סיום הלימודים בה, כפתיחה לתוספת עיון ותגבורת חקר בכתביו בשנת היובל, היא שנת השבעים להולדתו.